

A német nyelv a gazdaságban *versus* a német gazdasági nyelv oktatása

Deutsch in der Wirtschaft versus der Unterricht des Deutschen als Wirtschaftsfremdsprache

Die Rolle der deutschsprachigen Länder in den internationalen Wirtschaftsbeziehungen Ungarns ist nach wie vor von grundlegender Bedeutung. Dabei verläuft die Kommunikation zum überwiegenden Teil auf deutsch.

Um den Unterricht des Deutschen als Wirtschaftsfremdsprache in der Ausbildung von ManagerInnen zielgruppenorientiert und den Bedürfnissen der ungarischen Wirtschaft gerecht zu gestalten, sollen SprachdidaktikerInnen und ErstellerInnen von Lehrmaterialien erkunden, in welchen Anwendungssituationen und auf welchem Fremdsprachenniveau im ManagerInnenberuf Deutsch gesprochen werden muss.

Telefonieren, Gespräche und Verhandlungen führen, sowie Präsentationen halten sind solche Bereiche der mündlichen Kommunikation, auf deren Förderung man bei dieser Zielgruppe besonders großen Wert legt.

Trotzdem weisen Lehrmaterialien in dieser Hinsicht manche Defizite auf, vor allem in der Vermittlung von Rhetorik und Präsentationstechniken in deutscher Sprache. Die Erstellung eines entsprechenden Materials ist vorgesehen.

1. A német nyelv szerepe a magyar gazdasági kapcsolatokban

A magas szintű nyelvtudás a közgazdasági pályán a szakmai tudás része. Az Európai Unió tagállamaiban egy gazdasági diplomával rendelkező fiatal akkor pályázhat jó eséllyel egy cég állásajánlatára, ha szakmai képzés mellett anyanyelvén kívül *legalább* két idegen nyelven tárgyalóképes. Ez alól csupán Nagy-Britannia kivétel, mivel a brit fiatalok abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy az angol nyelv a nemzetközi kapcsolattartásban – így a nemzetközi vállalati kommunikációban is – egyre inkább tért hódít.

Vajon hogyan fog alakulni a nyelvhasználat a hazai vállalatok idegen nyelvű kommunikációjában Magyarország uniós csatlakozása után? Várható-e például, hogy az angol mint lingua franca mellett erőteljesen háttérbe szorul a német nyelv, amely Magyarország földrajzi fekvéséből és történelmi hagyományából adódóan az ország üzleti kapcsolatainak alakításában ma jelentős szerepet játszik?

A kérdés vizsgálata a menedzserek idegen nyelvi képzésének szempontjából fontos, hiszen a nyelvtanítás is piaci szükségletet hivatott kielégíteni: esetünkben a magyar gazdaságban prognosztizálható nyelvszükségletet.

* BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Német-Olasz Nyelvi Intézeti Tanszék, tanszékvezető docens, Ph. D.

Egy adott nyelv használata iránt mutakozó jövöbeni szükségletre a jelen adati alapján következtethetünk. Első lépésként vessünk egy pillantást két gazdasági adatra:

- ma Magyarország kereskedelmi kapcsolataiban első helyen Németország, a második helyen szintén egy német nyelvű ország, Ausztria áll¹,
- a magyarországi külföldi befektetésekben legnagyobb arányban – 39 százalékban – a német tőke van jelen².

A kereskedelmi kapcsolatok, valamint a külföldi befektetések eddigi trendje alapján az uniós csatlakozás után belátható időn belül ezek a számok arányaikban nem fognak lényegesen eltolódni.

Második lépésben vegyük szemügyre, milyen összefüggés lehet a gazdasági adatok és a gazdaságban jelentkező nyelvhasználati szükséglet között.

Két különböző ország vállalata számára – ha nem közös a nemzeti nyelvük – az egymással folytatott kommunikációban két lehetséges megoldás van:³

- egy harmadik nyelvet választanak (szimmetrikus nyelvhasználat),
- az egyikük nemzeti nyelvén kommunikálnak (aszimmetrikus nyelvhasználat).

A szimmetrikus nyelvhasználat egyfajta esélyegyenlőséget biztosít. A kommunikáció nyelve ugyanis mindkét fél számára idegen nyelv, ezáltal mindkét fél nélkülözi azt a biztonságérzetet, amit az anyanyelv használata jelentene. Ugyanakkor megnő a veszélye annak, hogy az idegen nyelv szavait a partnerek a saját kultúrájuk fogalomvilágába helyezve értelmezik. Az esélyegyenlőség jelentette előnyt tehát csökkenti az a hátrány, ami a téves értelmezésekből származó félreértésekből adódhat.

Az „aszimmetrikus nyelvhasználat” elnevezés arra enged következtetni, hogy az anyanyelvi beszélő a nem anyanyelvi beszélőhöz képest kommunikációs előnyt élvez. Ha azonban a nem anyanyelvi beszélő megfelelő (magas) szintű nyelvi és kulturális ismeretekkel rendelkezik, akkor a kommunikációs partnertől érkező jelzések alapján képes folyamatosan visszacsatolni és szükség esetén korrigálni. Így a kommunikációs zavarok veszélye a minimálisra csökkenthető.

Felmérések adatai szerint⁴ a német-magyar üzleti kapcsolatok több mint 80%-ában a kommunikáció német nyelven folyik. A megkérdezett magyar vállalatok 57,3%-a kifejezetten üzleti előnynek ítélte a partner nyelvhasználatához való alkalmazkodást. A nem anyanyelvi beszélők a sikert lélektanilag megalapozó gesztusértéken kívül a kommunikációs zavarok kiküszöbölhetőségével indokolták a nyelvválasztást. Ez igazolni látszik az aszimmetrikus nyelvhasználatról mondottakat.

Ha a magyar gazdasági kapcsolatokra vonatkozó fenti adatokat, a gazdasági kapcsolatok trendjét és a vállalati nyelvhasználatot tükröző felméréseket együtt

¹ Forrás: ITD Hungary: Bestand an Auslandsinvestitionen 31.12.2001; Auslandsinvestitionen nach Ländern, 2001. In: Gazdasági élet Magyarországon/Wirtschaft in Ungarn. Zeitschrift der Deutsch-Ungarischen Industrie- und Handelskammer 2, Mai 2002, p. 13.

² Forrás: Ungarn 2002. MKIK Szolgáltató Kht. Wirtschaftsparameter, Daten. p. 3.

³ Vandermeeren, Sonja: Fremdsprachen in europäischen Unternehmen. Heidrun Popp Verlag, Waldsteinberg, 1998. p. 37.

⁴ Vandermeeren, Sonja: Fremdsprachen in europäischen Unternehmen. Heidrun Popp Verlag, Waldsteinberg, 1998. p. 133.

kezeljük, arra következtethetünk, hogy *a német nyelv a magyar gazdasági kapcsolatokban* nagy súllyal szerepel és ebben belátható időn belül, tehát Magyarországon uniós csatlakozása után sem lesz számottevő változás.

2. Munkakörspecifikus nyelvhasználat a vállalati kommunikációban

A vállalati kommunikációban adott munkakör behatárolja a megvalósítandó kommunikációs célokat és szituációkat. A kommunikációs célok és szituációk meghatározzák a szükséges ismereteket és a szövegfajtákban realizálódó nyelvhasználatot. Különböző szövegfajtákhoz különböző receptív/produktív nyelvi készségeket rendelhetünk. Mindebből következik, hogy a vállalatnál különböző munkakörök betöltéséhez más-más nyelvi készségekre van szükség. Azaz: az idegen nyelvet nem általában, hanem a munkakörben előforduló szakmai kommunikációs szituációkban kell eredményesen használni tudni.

Ezt igazolják annak a táblázatnak az adatai, amelyet Németországban egy 232 vállalatnál végzett felmérés alapján készítettek (l. *1. táblázat*). A táblázat a szakterminológia ismerete mellett nyolc szakmai nyelvhasználati szituációt tartalmaz. A válaszok kiértékelése alapján a különféle munkakörökben szükséges nyelvismereti szintről összefoglalóan az alábbiak állapíthatók meg:

- A fizikai dolgozóknak az írott szövegek megértéséhez szükséges *alapvető* kompetenciákkal kell rendelkezniük, *alapvető* szinten kell ismerniük a szakterminológiát, és a szakmai valamint a hétköznapi szóbeli nyelvhasználatban képesnek kell lenniük arra, hogy *egyszerű nyelvi eszközökkel* kommunikáljanak.
- A műszaki területen dolgozóknak *jól* kell tudniuk írott szövegeket értelmezni és *jól* kell ismerniük a szakterminológiát.
- Az üzletkötői területen dolgozóktól szinte valamennyi felsorolt nyelvhasználati területre kiterjedő *jó* nyelvismereti szintet várnak el. Legfontosabb azonban, hogy *jól* tudják használni a nyelvet telefonbeszélgetésnél és írott szövegek értésénél.
- A titkárnóknak *magas* szinten kell tudniuk írásban kommunikálni és telefonbeszélgetéseket folytatni. *Jó* nyelvismeretet várnak el ebben a munkakörben olvasott szövegek értésénél, fordításnál, hétköznapi témákról folytatott beszélgetéseknél. *Alacsonyabb* követelményeknek kell eleget tenniük a szakterminológia ismeretét, a prezentációt és a szakmai jellegű megbeszélést illetően. Tárgyalási szituációban *alapvető* készségekkel is megelégedhetnek.
- A **menedzsereknek** a fordítástól eltekintve – ahol *jó* nyelvtudással is megelégedhetnek – valamennyi nyelvhasználati szituációra kiterjedő *magas* nyelvismereti szinttel kell rendelkezniük, *alaposan* kell ismerniük a szakterminológiát és *nehéz* írott szövegeket is meg kell érteniük. Ebben a munkakörben különösen a szóbeli kommunikációs készséget kell *magas* szintre fejleszteni telefonbeszélgetések és tárgyalások folytatásához, prezentációk tartásához valamint hétköznapi témákról folytatott beszélgetésekhez.

A felmérés adatai világossá teszik, hogy a szakmai nyelv oktatásának megtervezésénél a munkakörrel szemben támasztott gyakorlati követelményekből kell kiindulni.

1. táblázat
*Anwendungssituationen und Fremdsprachenniveau nach Mitarbeitergruppen
 (Nyelvhasználati szituációk és nyelvismereti szint munkakörök szerint)¹*

Nyelvhasználat	Átlagértékek munkakörönként				
	Fizikai dolgozó	Műszaki területen dolgozó	Üzletkötői területen dolgozó	Titkárnő	Menedzser
Szövegek olvasása és értése	3,8	2,1	2,1	2,0	1,5
Szövegek fordítása	4,0	2,8	2,5	2,2	2,1
Írásos kommunikáció	4,0	2,9	2,3	1,9	1,8
Telefonbeszélgetés	4,0	2,4	2,1	1,9	1,4
Prezentáció	4,1	2,6	2,6	2,9	1,5
Szakterminológia ismerete	3,9	2,0	2,2	2,8	1,7
Szakmai jellegű megbeszélés	3,9	2,3	2,3	2,9	1,8
Tárgyalás	4,1	2,9	2,3	3,3	1,4
Társalgás	3,9	2,8	2,2	2,2	1,5

Az osztályzatok értelmezése:

(1) = magas szinten kell tudni

(2) = jól kell tudni

(3) = alapvető dolgokat kell tudni

(4) = elemi tudás szükséges

3. A német gazdasági nyelv oktatása menedzserek számára

A szakmai nyelvoktatás a szakmai kommunikációs szituációkban való eredményes szereplésre kíván felkészíteni. Mivel ismerjük, hogy melyek azok a nyelvi készségek, amelyek a menedzserei munkakörben elsődlegesen fontosak, a nyelvórán ezeknek a készségeknek a fejlesztésére különös nagy gondot kell fordítani.

A nyelvoktatás nyelvi tananyagokra épül. A kommunikatív nyelvoktatási módszer alapján íródott német gazdasági nyelvkönyvek sok olyan szöveget és készségfejlesztő gyakorlatot tartalmaznak, amelyek segítségével a nyelvtanuló a menedzserei munkakör követelményeinek megfelelően fejlesztheti nyelvtudását. Min-

¹ Weiß, Reinhold: Fremdsprachen in der Wirtschaft: Bedarf und Qualifizierung. In: Kramer, Wolfgang/Weiß, Reinhold (Hrsg.): Fremdsprachen in der Wirtschaft. Ein Beitrag zur interkulturellen Kompetenz. Deutscher Institut-Verlag, Köln, 1992, p. 111.

dazonáltal fokozott figyelmet érdemel a prezentáció oktatása, a német vállalatok például ma már nagy súlyt fektetnek a pályázók prezentációs készségének tesztelésére. Ennek magyarázata, hogy a piaci sikerben meghatározó a vállalati image valamint az, hogy a vállalat hogyan tudja termékének ígérését a vásárló felé kommunikálni. Ebben a munkában fontos eszköz a cég- és a termékbemutató, ezáltal pedig meghatározó szerep jut a menedzsernek, aki általában a cégbemutatót vagy a termékprezentációt tartja.

Így nem tekinthető véletlennek, hogy a gazdasági nyelvvizsgák (a magyar BGF felsőfok, a német Prüfung Wirtschaftsdeutsch, az osztrák Diplom Wirtschaftssprache Deutsch) méri a nyelvtanuló prezentációs készségét.

Hallgatói csoportokban a németórán videokamerával rögzített felvételek arról tanúskodnak, hogy a szakmai oktatás keretében, anyanyelven elsajátított prezentációs technikákat a hallgató csak részben tudja alkalmazni idegen nyelven tartott prezentációja során, jóllehet otthoni munkája során alaposan felkészülhet rá. Ez abban mutatkozik meg, hogy a nyelvtanuló – feltehetően a nyelvi teljesítményre való túlzott koncentráció következtében – az esetek többségében nem tud kontaktusba kerülni közönségével, továbbá a prezentáció demonstratív jellegének megvalósításával is adós marad. A kommunikáció így nem éri el célját: a közönség informálását és/vagy meggyőzését, megnyerését, grammatikai szempontból akármilyen hibátlan is maga a nyelvi produktum.

Ugyanakkor a német nyelvnek a magyar vállalatok idegen nyelvű kommunikációjában betöltött szerepét és a prezentáció imázs formáló erejét tekintve a magyar gazdaságnak szüksége van olyan menedzserekre, akik képesek német nyelven meggyőzően prezentálni, ami hozzájárulhat új üzleti kapcsolatok kiépítéséhez, a hazai termékek sikeres értékesítéséhez, a német, osztrák vagy svájci befektetők megnyeréséhez.

Mindezt figyelembe véve a cikk szerzője felvette a kapcsolatot a Fachhochschule Furtwangen-nel, hogy német szakemberekkel konzultálva egy olyan tananyagot készítsen, ami a német gazdasági nyelvnek a BGF-en folyó oktatásán belül a retorika és a prezentációs készségek fejlesztését tűzi ki célul – a gazdaság nyelvhasználati szükségletét, ezen belül pedig a menedzseri munkakör igényeit szem előtt tartva.

4. Összegzés és konklúzió

Magyarország gazdasági kapcsolataiban a német nyelvű országok közül kulcsfontosságú szerepet játszik Németország és fontos partner Ausztria is. Ez feltehetően az uniós csatlakozással sem fog számottevően megváltozni.

A német-magyar vállalati kommunikációban a német nyelv használata dominál. A kapcsolatok volumenéből és a jellemző nyelvhasználatból adódóan egyértelmű, hogy a magyar gazdaságnak szüksége van olyan menedzserekre, akik a német nyelvet magas szinten beszélik.

A nyelvtudással szemben támasztott követelmény a vállalatoknál munkakör specifikus. A menedzseri munkakörben a szóbeli kommunikációs készség elsődleges fontosságú, és az idegen nyelven a többi között nagyon jól kell tudni telefonálni, tárgyalni, társalogni és prezentálni. Ez utóbbit különösen azért, mivel a prezentáció az image-építés egyik eszköze.

A kommunikatív német gazdasági tankönyvek a menedzserek nyelvi képzéséhez változatos és hasznos anyagot kínálnak, a prezentáció oktatásához azonban ennek ellenére kevés didaktizált anyag áll rendelkezésre.

A menedzserképzésben a prezentációra mind a szakmai órán, mind a nyelvórán nagy súlyt kell fektetni, mivel ahhoz, hogy a nyelvtanuló saját transzferstratégiáit kidolgozva az anyanyelven tanultakat idegen nyelven is alkalmazni tudja, nyelvtanári segítség kell.

A szerző szükségesnek tartja egy olyan tananyag készítését, ami a retorika és a prezentációs technikák célcsoport specifikus németórai oktatásával még jobban összekapcsolja a német gazdasági nyelvnek a BGF-en folyó oktatását a német nyelvnek a magyar gazdaságban történő használatával.